

धर्मदेवी नगरपालिका
चौपाया संरक्षण तथा व्यवस्थापन ऐन २०७६

प्रस्तावना:

धर्मदेवी नगरपालिका क्षेत्र भित्र छाडा चौपायाहरु अव्यवस्थित रूपमा छाडिनु हुँदैन । छाडा चौपायाका कारण विशेषगरी कुकुरले मानिसलाई टोक्ने र रेविज लगायतका रोगहरु समेत लाग्ने सम्भावना हुने गर्दछ । साथै छाडा चौपायाका कारण कतिपय कृषकहरुको वाली नष्ट गरिदिने र बजारको सौन्दर्यतामा समेत असर पुर्याउने सम्भावना हुने गर्दछ । छाडा चौपायाका कारण सवारी दुर्घटना हुने र मानिस घाइते हुने तथा अकालमा ज्यानै जाने सम्मको खतरा हुने गर्दछ । तसर्थ कसैले पनि चौपायालाई जथाभावी छोड्नु हुँदैन । यस्तो अवस्थामा नगरपालिकाले छाडा चौपाया संरक्षण तथा व्यवस्थापनका लागि आवश्यक कानूनी व्यवस्था गर्न वाञ्छनीय भएकोले, धर्मदेवीनगरसभाले नेपालकोसंविधानको धारा २२६ र स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन २०७४ को दफा १०२ बमोजिम यो ऐन बनाएकोछ ।

परिच्छेद १
प्रारम्भिक

१. संक्षिप्त नाम र प्रारम्भ

- (१) यस कार्यऐनको नाम “नगरपालिकाको चौपाया संरक्षण तथा व्यवस्थापन ऐन, २०७६” रहेकोछ ।
(२) यो ऐन तुरुन्त प्रारम्भ हुनेछ ।

२. परिभाषा

विषय वा प्रसंगले अर्को अर्थ नलागेमा यस ऐनमा,-

- (क) **प्रमुख** भन्नाले नगरपालिकाको प्रमुख सम्भन्नुपर्छ ।
(ख) **घरधनी** भन्नाले छाडा चौपायाको धनी वा मालिकलाई सम्भन्नु पर्छ ।
(ग) **क्षतिपूर्ति** भन्नाले छाडा चौपायाका कारण हुने हानी नोक्सानीको बदलामा तिर्नुपर्ने जरिवानालाई जनाउँछ ।
(घ) **कार्यपालिका** भन्नाले धर्मदेवीनगर कार्यपालिकासम्भन्नुपर्छ ।
(ङ) हानी नोक्सानी भन्नाले छाडा चौपायाका कारण हुने क्षतिलाई सम्भन्नु पर्छ ।

- (च) **कृषक** भन्नाले यस ऐनको प्रयोजनका लागि कसैको जग्गा करारमा लिई वा आफ्नै जग्गामा व्यावसायिक कृषि खेती गर्ने कृषक, कृषक समूह, कृषि व्यवसायी, कृषि फर्म र कृषि सहकारी समेतलाई सम्भन्नु पर्छ ।
(छ) **कृषि** भन्नाले अनुसूची (१) मा उल्लेख भए बमोजिमकाविषयसँग सम्बन्धित कृषिलाई सम्भन्नु पर्दछ, र सो शब्दले व्यावसायिक कृषिलाई समेत जनाउँछ ।
(ज) **कृषि फार्म** भन्नाले व्यावसायिक प्रयोजनको लागि अनुसूची (१) बमोजिमका वाली उत्पादनका लागि सञ्चालन गरिएको कृषि फार्म सम्भन्नु पर्छ ।
(झ) **कृषि बजार** भन्नाले कृषि उपजको ग्रेडिङ, प्याकेजिङ, ढुवानी, भण्डारण, वितरण तथा कृषि उपजको विक्री वितरण गर्ने कृषि बजार सम्भन्नु पर्छ ।
(ञ) **कृषि वस्तु** भन्नाले कृषकले कुनै बोट विरुवा वा जीवजन्तुबाट उत्पादन गरेको उपभोग्य कृषि वस्तु सम्भन्नु पर्छ ।
(ट) **नगरपालिका** भन्नाले धर्मदेवीनगरपालिका सम्भन्नु पर्छ ।
(ठ) **तोकिएको वा तोकिए बमोजिम** भन्नाले यस ऐन बमोजिम बनेको नियमावलीमा तोकिएको वा तोकिए बमोजिम सम्भन्नु पर्छ ।
(ड) **प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत** भन्नाले धर्मदेवीनगरपालिकाको प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत सम्भन्नुपर्छ ।
(ढ) **मन्त्रालय** भन्नाले संघ तथा प्रदेशको कृषि क्षेत्र हेर्ने मन्त्रालयलाई सम्भन्नु पर्दछ ।
(ण) **वडा** भन्नाले धर्मदेवीनगरपालिकाको वडासम्भन्नुपर्छ ।
(त) **समिति** भन्नाले यस ऐनको दफा ५ बमोजिम गठन भएको कृषि बजार सञ्चालन तथा व्यवस्थापन समिति सम्भन्नु पर्छ ।
(थ) **सभा** भन्नाले धर्मदेवीनगरसभालाई सम्भन्नुपर्छ ।
(द) **संकलन केन्द्र** भन्नाले कृषकहरुले दोस्रो बजारमा विक्री गर्ने उद्देश्यले कृषि उपज संकलन गरेर विक्रेतालाई विक्री गर्नेसंकलन केन्द्रलाई सम्भन्नु पर्छ ।

- (घ) हाट-बजार भन्नाले कृषि उपज लगायत अन्य स्थानीय उत्पादन विक्री गर्ने उद्देश्यले स्थानीय तहबाट स्वीकृत लिई संचालन भएको हाट बजारलाई सम्झनु पर्दछ ।
- (न) **छाडा चौपाया:**भन्नाले स्थानीयले कम्तिमा एक हप्तासम्म खरिद गरी वा स्वतस्फुर्त रुपमा आफ्नो रेखदेख,नियन्त्रण वा सम्पर्कमा रहको र खुल्ला रुपमा छोडी सार्वजनिक रुपमा छोडिएको गाई,भैसी,रांगा,गोरु,कुकुर,हात्ती,बाखा,घोडा वा अन्य घरपालुवा जनावरलाई चौपाया भनी सम्झनु पर्दछ ।

परिच्छेद २

छाडा चौपाया सम्बन्धि व्यवस्था

३ छाडा चौपाया सम्बन्धि व्यवस्था

- (१) नगरपालिकाले आफ्नो क्षेत्रभित्रको कुनै पनि स्थानमा छाडा चौपाया छोडेको अवस्थामा कारवाही वा जरिवाना गर्न सक्नेछ ।
- (२) घरघनीले आफ्नो नियन्त्रणमा राखी चराउन वा डुलालउन भने सक्नेछ । तर उसको कारण कसैको पनि हानी नोक्सानी हुने,असर पर्ने र वातावरण विग्रने हुनुहुदैन ।

४. छाडा चौपायाको वर्गीकरण

- (१) यस ऐनको दफा ३ बमोजिम छाडा चौपाया भन्नाले देहाय बमोजिमको हुनेछ :-
- (क) गाई भैसी,
(ख) रांगा भैसी,
(ग) खसी बाखा,
(घ) कुकुर कुकुनी
(ङ) हात्ती,घोडा
(च) विविध
- (२) उपदफा (१) बमोजिमको छाडा चौपाया छोडे वापत जरिवाना वा क्षतिपूर्ति नगर सभाले तोके बमोजिम हुनेछ ।
- (३) छाडा चौपायाको दर्ता,नविकरण तथा स्वीकृति सञ्चालन सम्बन्धी अन्य व्यवस्था कार्यपालिकाले तोके बमोजिम हुनेछ ।

५. छाडा चौपाया संरक्षण तथा व्यवस्थापन समिति

- (१) यस ऐनको दफा (३) बमोजिम स्थापना भएको छाडा चौपाया संरक्षण तथा व्यवस्थापन गर्नको लागि निम्न अनुसारको व्यवस्थापन समिति रहनेछ ।
- (२) छाडा चौपाया संरक्षण तथा व्यवस्थापन समिति सम्बन्धी अन्य व्यवस्था तोकिए बमोजिम हुनेछ ।

परिच्छेद ३

छाडा चौपाया संरक्षण तथा व्यवस्थापन सम्बन्धी व्यवस्था

६. छाडा चौपाया संरक्षण तथा व्यवस्थापनसमिति

- (१) छाडा चौपायाको संरक्षण तथा व्यवस्थापनको कार्य गर्न धर्मदेवीनगरपालिकामाएक **छाडा चौपाया संरक्षण तथा व्यवस्थापनसमिति** रहनेछ ।
- (२) उपदफा (१) बमोजिमको समितिमा देहाय बमोजिमका सदस्यहरु रहने छन् :-
- (क) धर्मदेवीनगरपालिकाका उप प्रमुख- संयोजक
(ख) नगर कार्यपालिकाको सदस्य दुई जना - सदस्य
(ग) प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत - सदस्य
(घ) कृषि तथा पशु शाखा प्रमुख- सदस्य सचिव
- (३) समितिलेसम्बन्धित क्षेत्रको विशेषज्ञ तथा अन्य व्यक्तिलाई समितिको बैठकमा आमन्त्रण गर्न सक्नेछ ।
- (४) समितिको बैठकसम्बन्धी अन्य कार्यविधि समिति आफैले निर्धारण गरे बमोजिम हुनेछ ।
- (५) समितिले यस ऐनको उद्देश्य कार्यान्वयन गर्न आवश्यकता अनुसार विभिन्न उप-समितिहरु गठन गर्न सक्नेछ ।
- (६) समितिको सचिवालय नगरपालिकाको कृषि तथा पशु क्षेत्र हेर्ने विभाग, शाखामारहनेछ ।

७. समितिको काम, कर्तव्य र अधिकार

यस ऐनमा अन्यत्र व्यवस्था भएदेखि वाहेक समितिको काम, कर्तव्य र अधिकार देहाय बमोजिम हुनेछ :-

- (क) स्थानीयस्तरमा छाडा चौपाया संरक्षण तथा व्यवस्थापन छाडा चौपाया संरक्षण तथा व्यवस्थापन गर्न आवश्यक नीति तथायोजना तर्जुमा गर्ने,
- (ख) छाडा चौपाया संरक्षण तथा व्यवस्थापन गर्न संघीय तथा प्रादेशिक निकायसँग समन्वय र सहकार्य गर्ने,
- (ग) छाडा चौपाया संरक्षण तथा व्यवस्थापन गर्ने सम्बन्धमा आवश्यक कार्य गर्ने,
- (घ) छाडा चौपाया संरक्षण तथा व्यवस्थापन सम्बन्धमा कार्यक्रम संचालन गर्ने,
- (ङ) छाडा चौपाया संरक्षण तथा व्यवस्थापन गर्न आवश्यक पर्ने सीप, प्रविधि तथा अन्य आवश्यक विषयको उचित व्यवस्था गर्न प्रवर्द्धनात्मक कार्यहरु गर्ने,
- (च) छाडा चौपाया संरक्षण तथा व्यवस्थापन कोषको सञ्चालन गर्ने,
- (छ) तोकिए बमोजिमको अन्य आवश्यक कार्यगर्ने ।

८. चौपाया दर्ता सम्बन्धि व्यवस्था

- (१) नगरपालिका भित्र कसैले पनि चौपाया पाल्नु परेमा नगरपालिकामा दर्ता गराउनु पर्नेछ ।
 - (क) दर्ता शुल्क नगर सभाले तोके अनुसार हुनेछ ।
 - (ख) हरेक वर्ष चौपायाको नविकरण गर्नुपर्नेछ ।
 - (ग) चौपाया विक्री वा खरिद विवरण नगरपालिकामा अभिलेख गराउनु पर्नेछ ।
 - (घ) घरपालुवा जनावरको रुपमा पालिएका कुकुर जस्ता चौपायालाई आवश्यक खोप र आहारको प्रवन्ध गर्ने दायित्व घरधनीको हुनेछ ।
 - (ङ) आफ्नो घरमा पालिएको कुकुरको घाटीमा स्पष्ट देखिने गरी नगरपालिकाले तोकेको ट्याग वा रिबन लगाई दिनुपर्नेछ ।

९. छाडा चौपायाबाट हुने हानी नोक्सानबो क्षतिपूर्ति सम्बन्धि व्यवस्था

- (१) नगरपालिका भित्र कसैले चौपाया छाडेको खण्डमा त्यसबाट हुने क्षतिको पूर्ति निम्न अनुसार हुनेछ ।

- (क) छाडा चौपायाबाट भएको हानी नोक्सानीको मूल्यांकन गरी त्यसको क्षतिपूर्ति
- (ख) वातावरणमा प्रभाव परेको खण्डमा समितिले तोके बमोजिमको जरिवाना
- (ग) छाडा चौपायाका कारण सवारी दुर्घटना भएमा त्यसबाट हुने घाइतेको उपचार र सवारी साधनको क्षतिपूर्ति ।

परिच्छेद ४

विवाद समाधान

१०. विवादको समाधान

- (१) यस ऐन अन्तर्गत गरिएका छाडा चौपाया संरक्षण तथा व्यवस्थापन गर्ने सम्बन्धमा कुनै विवाद उत्पन्न भएमा पक्षहरुले आपसी वार्ताबाट त्यस्ता विवादहरुसमाधान गर्न सक्नेछन् ।
- (२) उपदफा (१) बमोजिम वार्ताबाट विवाद समाधान हुन नसकेमा पक्षहरुले प्रचलित कानून बमोजिम स्थानीय न्यायिक समितिमा निवेदन दिनु पर्नेछ ।
- (३) उपदफा (२) बमोजिम निवेदन पर्न आएमा स्थानीय न्यायिक समितिले पैतिस दिन भित्र मेलमिलापको माध्यमबाट विवादको टुङ्गो लगाउनु पर्नेछ ।
- (४) उपदफा (३) बमोजिम भएको विवादको टुङ्गो उपर चित्त नवुभ्नेपक्षले स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन, २०७४ बमोजिम ३५ दिनभित्र सम्बन्धित जिल्ला अदालतमा पुनरावेदन गर्न सक्नेछ ।
- (५) उपदफा (३) बमोजिम मेलमिलापबाट विवाद समाधान हुन नसकेमा पक्षहरुले प्रचलित कानून बमोजिम मध्यस्थता सम्बन्धी कारवाही अगाडी बढाउन समेत सक्नेछन् ।
- (६) मध्यस्थता सम्बन्धी कारवाही अगाडी बढाउँदा मध्यस्थकर्ताको नाम करारमा नै उल्लेख भएकोमा सोही बमोजिम हुनेछ ।

- (७) उपदफा (६) बमोजिम करारमा नाम उल्लेख नभएकोमा पक्षहरूका प्रतिनिधि, स्थानीय तहका प्रतिनिधि वा स्थानीय तहबाट तोकिएका विषयविज्ञ वा मेलमिलापकर्तासहितको मध्यस्थता समितिको गठन गरिनेछ ।
- (८) उपदफा (७) बमोजिम मध्यस्थता चयनको लागि दुवै पक्षहरूबाट अनुरोध भई आएमा सम्बन्धित व्यक्ति वा कार्यालयले अनिवार्य रूपमा सात दिनभित्रमा लिखित सहमति वा असहमति दिनु पर्नेछ ।
- (९) मध्यस्थता समितिले उजुरी परेको सात दिनभित्र वार्ताद्वारा विवादको समाधान गर्नु पर्नेछ ।
- (१०) उपदफा (९) बमोजिम विवाद समाधान हुन नसकेमा सम्बन्धित पक्षलाई उजुरी उपर सात दिनको म्याद दिई प्रतिवाद गर्ने मौका दिनु पर्नेछ ।
- (११) उपदफा (१०) बमोजिमको समयवधिभित्र सम्बन्धित पक्षले प्रतिवाद गरी वा नगरी बसेमा सो व्यहोरा उल्लेख गरी मध्यस्थता समितिले थप सात दिनभित्रमा आफ्नो निर्णय दिनु पर्नेछ ।
- (१२) उपदफा (११) बमोजिम मध्यस्थता समितिद्वारा गरिएको निर्णय अन्तिम हुनेछ ।
- (१३) यस ऐन बमोजिम मध्यस्थता समितिद्वारा गरिएको निर्णय उपर चित्त नबुझ्ने पक्षले मध्यस्थता ऐन, २०५५ को म्यादभित्रै सम्बन्धित उच्च अदालतमा निवेदन दिन सक्नेछ ।
- (१४) मध्यस्थता समितिको अन्य कार्यविधि करारमा उल्लेख भएकोमा सोही बमोजिम र अन्यका हकमा मध्यस्थता समितिले तोके बमोजिम हुनेछ ।
- (१५) मध्यस्थकर्ताले पारिश्रमिक र सुविधा पक्षहरूबाट लिन सक्नेछन् ।

२६. म्याद सम्बन्धमा

यस ऐन बमोजिमको विवादमा पक्षको कावु बाहिरको परिस्थिति परी यस ऐनको दफा २५ को उपदफा (१०) बमोजिमको म्याद

गुजन गएमा एक पटकलाई बढीमा पन्ध्र दिन म्याद थाम्न पाउनेछ ।

२७. मध्यस्थता समितिको निर्णयको कार्यान्वयन

- (१) मध्यस्थता समितिको निर्णय भएको सात दिनभित्रमा पक्षहरूले निर्णय कार्यान्वयन गर्नु पर्नेछ ।
- (२) उपदफा (१) बमोजिम कुनै पक्षले तोकिएको समयमा निर्णयको कार्यान्वयन नगरेमा त्यस्तो निर्णयको कार्यान्वयनमा जिल्ला प्रशासन कार्यालय र अन्य निकायको सहयोग लिन सक्नेछ ।
- (३) उपदफा (२) बमोजिमको कार्यालयले निर्णय कार्यान्वयन गर्ने सिलशिलामा सम्बन्धित पक्षको सम्पत्ति वा कारोबार रोक्का राख्न, त्यस्तो सम्पत्ति वा कारोबार रोक्का राखेकोमा फुकुवा गर्न लेखि पठाउन सक्नेछ ।
- (४) उपदफा (३) बमोजिम रोक्का वा फुकुवा गरिदिन अनुरोध भई आएमा सम्बन्धित मालपोत कार्यालय, बैंक वा वित्तीय संस्थाले त्यस्तो सम्पत्ति वा कारोबारको रोक्का वा फुकुवा गर्नु पर्नेछ ।
- (५) मध्यस्थता सम्बन्धी विषयमा यस ऐनमा उल्लेखित विषयका हकमा यसै ऐन बमोजिम र अन्य विषयका हकमा मध्यस्थता ऐन, २०५५ बमोजिम हुनेछ ।

२८. दण्ड सजाय

- (१) कसैले यस ऐनको देहाय बमोजिम कसुर गरेमा देहाय बमोजिमको सजाय हुनेछः
- (क) दफा ३ र ४ विपरित चौपाया छाडा छोडेमा पाँच सय रुपयादेखि दश हजार रूपैयाँसम्म,
- (ख) मनासिव कारण वेगर दफा २८ को उपदफा (२) को कार्य नगरेमा वा गर्न इन्कार गरेमा त्यस्तो कार्यालयको मुख्य भई कार्य गर्ने अधिकारी वा त्यस्तो कार्य कुनै अधिकारीलाई प्रत्यायोजन गरिएकोमा त्यस्तो जिम्मेवारी प्राप्त अधिकारीलाई पाँच हजारदेखि दशहजार रूपैयाँसम्म,

- (ग) दफा २९ बमोजिम क्षतिपूर्ति भने आदेश दिएकोमा लापरवाही पूर्वक त्यस्तो क्षतिपूर्ति नदिएमा त्यस्तो अटेर गर्नेलाई पाँच हजारदेखि बीस हजार रूपैयाँसम्म ।
- (घ) यस ऐन वा यस ऐन अन्तरगत बनेको नियमावली विपरित कुनै कार्य गरी त्यसबाट कसैको हानीनोक्सानी भएको रहेछ भने त्यस्तो हानी नोक्सानी निजबाट नै भराईनेछ ।

२९. बीमा सम्बन्धी व्यवस्था

- (१) यस ऐन बमोजिम गरिएको चौपायाको आधारमा विमा समितिले तोकेको प्रकृया पुरा गरी त्यस्तो बीमा कार्य गर्न अख्तियार पाएको विमा कम्पनीले विमा गर्नेछ ।
- (२) बीमा गर्ने प्रक्रियाका सम्बन्धमा बीमा समितिले समय समयमा निर्धारण गरे बमोजिम हुनेछ ।
- (३) यस ऐन बमोजिम गरिने व्यावसायिक चौपाया सम्बन्धित निकायमा दर्ता हुनासाथ सोही मितिबाट लागू हुने गरी सम्बन्धित बीमा कम्पनीले बीमा गर्न सक्नेछ ।

३०. प्रचलित कानून बमोजिम हुन

यस ऐनमा लेखिएको विषयमा यसै ऐन बमोजिम र अन्य विषयमा प्रचलित कानून बमोजिम हुनेछ ।

३१. नियम बनाउन सक्ने

यस ऐनको उद्देश्य कार्यान्वयन गर्न कार्यपालिकाले आवश्यक नियम, निर्देशिका वा कार्यविधि बनाउन सक्नेछ ।

३२क. बचाऊ

यस ऐनको उद्देश्य तथा विषयक्षेत्रमा प्रचलित नेपाल कानून बमोजिम यस अधि भएका कार्यहरु यसै ऐन बमोजिम भएको मानिनेछ ।